

УДК 338.47:656.13

І.А. Брайловський

ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНЕ ПАРТНЕРСТВО: ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО РИНКУ

У статті досліджено основні тенденції розвитку європейського ринку державно-приватного партнерства з урахуванням міграційного, політичного та інших факторів, що вплинули на його розвиток у 2014-2015 роках. Ключові слова: державно-приватне партнерство, Європа, інвестиції, проекти, економічна динаміка.

In the article the major trends in the European market of public-private partnership based migration, political and other factors that influenced its development in the years 2014-2015. The influence of political conditions for the implementation of PPP projects in Europe, analyzes the market for PPP in 2015 the dynamics of investments and executed projects and allocation of investments across sectors and industries. The list of major European projects of public-private partnerships that completed during this period.

Determined that the first period of market decline PPP - from 2007 to 2011 linked to the financial crisis, second - from 2014 to 2015 - caused by large-scale political crisis and confrontation with Russia.

Practice shows that most of the objectives have always been implemented in countries that allow the lowest standards funding for PPP projects, and thus the investor of the project - not a corporation that diversifies profit and loss worldwide, and individual level of subjectivity when deciding which much higher, and therefore policy factors or volatile market conditions for it are much stronger.

Keywords: public-private partnership, Europe, investment projects economic dynamics

Постановка проблеми. За оцінками Європейської комісії (ЄК), потреби у фінансуванні розвитку інфраструктури в країнах Європейського союзу – що охоплює транспорт, енергетику, інформаційні та комунікаційні мережі – до 2020 року можуть скласти від 1,5 до 2 трлн. євро [1].

В той же час, багато національних урядів та регіональних і місцевих адміністрацій стикаються зі значними обмеженнями державних витрат за рахунок скорочення дефіциту бюджету і потреб жорсткої економії.

Окрім того, традиційні банківські джерела фінансування або обмежені в довгостроковому кредитуванні, або стали більш вибагливими у кредитуванні в зв'язку з наслідками останньої світової фінансової кризи.

Враховуючи таке становище, державно-приватне партнерство все частіше розглядається як економічний інструмент для вирішення інфраструктурних проблем без значних бюджетних витрат державного сектора економіки. Слід зазначити, що в останні роки в Європейському Союзі ДПП розвивалося від традиційного спрямування в транспортному секторі до галузей будівництва громадських споруд та їх обладнання (школи, лікарні тощо) і упорядкування навколишнього середовища (водопостачання і каналізація, боротьба із запустелюванням тощо). Досвід державно-приватного партнерства став більш різноманітним по окремих країнах. Після Великобританії деякі інші країни створили розвинені ринки ДПП (Франція, Німеччина, Іспанія); інші проявили інтерес і розпочали розвивати програми державно-приватного партнерства.

При цьому слід зауважити, що деякі держави-члени ЄС мають або обмежений досвід, або зовсім не мають досвіду державно-приватного партнерства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Восебічна макроекономічна оцінка цього інструменту економічного розвитку зроблена в дослідженні Європейського інвестиційного банку «Public-private partnerships in Europe – before and during the recent financial crisis» [2]. Зазначений документ являє собою опис діяльності в галузі ДПП в ЄС з аналізом як по секторах, так і по країнах. Найбільшу увагу в ньому приділено впливу світової фінансової кризи на масштаби державно-приватного співробітництва. Динаміка ДПП з 2010 по 2015 рік представлена також у звітах Європейського інвестиційного банку «Review of the European PPP Market» [3]. **Теоретико-методологічною основою нашого аналізу є роботи В.С. Коваленко та Д.С. Гайдукович [4], А. Ренди [5], В. Варнавського [6] та інші.**

Метою статті є дослідження основних тенденцій розвитку європейського ринку державно-приватного партнерства з урахуванням міграційного, політичного та інших факторів, що вплинули на його розвиток у 2014-2015 роках.

Виклад основного матеріалу. Статистичною базою нашого дослідження є дані Європейського Центру Експертизи проектів ДПП (ЕРЕС). Вибірка охоплює період з 1990 по 2015 рр. У табл. 1 представлено еволюцію державно-приватного партнерства в ЄС. З 1990 по 2015 рр. в країнах ЄС було реалізовано 1813 проектів державно-приватного партнерства із загальним обсягом інвестицій понад 352 млрд. євро. Позитивна динаміка розвитку ДПП в країнах ЄС характеризується наступними даними: за 1990-2004 рр. (15 років) було реалізовано 697 проектів з обсягом інвестицій понад 130 млрд. євро; протягом 2005-2015 рр. (10 років – у півтора рази менший термін) було реалізовано 1116 проектів з обсягами інвестицій близько 222 млрд. євро.

Таблиця 1

Розвиток державно-приватного партнерства в Європейському Союзі за 1990-2013 рр.

Рік	Кількість проектів	Обсяги інвестування проектів (в млн. євро)	Рік	Кількість проектів	Обсяги інвестування проектів (в млн. євро)
1990	2	1386,6	2004	125	16879,9
1991	1	73,0	2005	130	26794,3
1992	3	610,0	2006	144	27129,2
1993	1	454,0	2007	136	29597,9
1994	3	1148,4	2008	115	24198,0
1995	12	3264,9	2009	118	15740,4
1996	26	8488,2	2010	112	18341,2
1997	33	5278,0	2011	84	17948,4
1998	66	19972,4	2012	66	11701,2
1999	77	9602,6	2013	80	16300,0
2000	97	15018,5	2014	82	18700,0
2001	79	13315,3	2015	49	15600,0
2002	82	17436,2	Всього:	1813	352335,0
2003	90	17357,1			

(Джерело: складено автором на основі: Public-private partnerships in Europe – before and during the recent financial crisis.- European Investment bank.- 2010.- 30 p.; Review of the European PPP Market in 2010-2015.- European Investment bank)

Постійно зростаючи до 2006 р., кількість проектів та обсяги інвестицій після 2007 р. спочатку стабілізувалися, а потім зменшилися (рис. 1 та 2). Якщо падіння до 2012 року можна пояснити наслідками світової фінансової кризи, то суттєве скорочення кількості нових проектів та, відповідно, обсягів інвестицій, пов'язано, на нашу думку, з проблемами урядів європейських країн та необхідністю в першу чергу вирішувати гуманітарні питання розміщення та забезпечення біженців з Близького Сходу, а також зі збитками санкцій, які ЄС наклав на Росію через анексію Криму та агресію на Сході України.

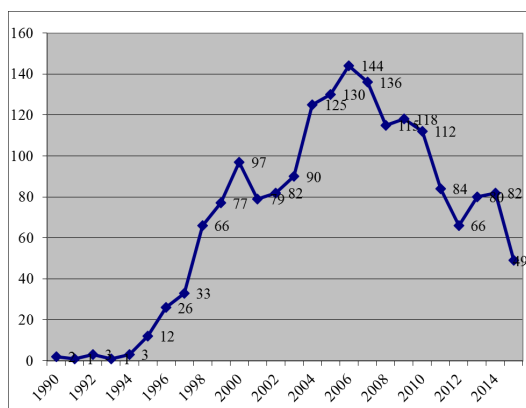

Рис. 1. Динаміка проектів ДПП в ЄС у 1990-2015 рр.

(Джерело: розроблено автором на основі: Public-private partnerships in Europe – before and during the recent financial crisis.- European Investment bank.- 2010.- 30 р.; Review of the European PPP Market in 2010-2015.- European Investment bank)

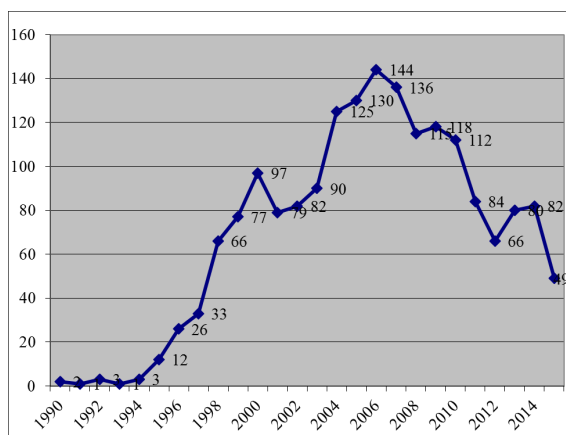

Рис. 2. Динаміка обсягів інвестування проектів ДПП у 1990-2015 рр.

(Джерело: розроблено автором на основі: Public-private partnerships in Europe – before and during the recent financial crisis.- European Investment bank.- 2010.- 30 р.; Review of the European PPP Market in 2010-2015.- European Investment bank)

Переживши наслідки світової фінансової кризи і знову показавши ріст у 2013 році, ринок ДПП знову скоротився на 17% і склав 15,6 млрд. євро

У таблиці 2 наведено дані, що відображають частку країн Європейського Союзу в реалізації проектів державно-приватного партнерства.

Таблиця 2.

Частка країн ЄС у реалізації проектів ДПП (1990-2015 рр.)

Країна	% за кількістю проектів	% обсягами інвестицій	Країна	% за кількістю проектів	% за обсягами інвестицій
Австрія	0.2	0.5	Ірландія	1.3	1.6
Бельгія	0.9	1.3	Італія	2.4	3.3
Болгарія	0.1	0.1	Латвія	0.1	0.0
Кіпр	0.2	0.3	Мальта	0.0	0.0
Чехія	0.2	0.3	Нідерланди	1.2	1.8
Німеччина	4.9	4.1	Польща	0.4	1.7
Данія	0.1	0.0	Португалія	3.1	7.0
Естонія	1.0	5.5	Румунія	0.1	0.0
Іспанія	10.1	11.4	Швеція	0.1	0.2
Фінляндія	0.1	0.2	Словакія	0.1	0.5
Франція	5.4	5.3	Словенія	0.1	0.0
Угорщина	0.7	2.3	Великобританія	67.1	52.5
			Всього	100	100

(Джерело: складено автором на основі: Public-private partnerships in Europe – before and during the recent financial crisis.- European Investment bank.- 2010.- 30 p.; Review of the European PPP Market in 2010-2015.- European Investment bank)

Протягом 1990-2013 рр. Великобританія реалізує близько двох третин проектів державно-приватного партнерства в ЄС, лише в 2011 р. на перше місце вийшла Франція за угодами ДПП у вартісному виразі (62 % від загальноєвропейських обсягів інвестування), у 2013 Великобританія відновила свої позиції. За кількістю ж угод у 2015 році (15), вона знову серед лідерів європейського ринку ДПП. У 2015 перше місце за обсягами інвестицій та кількістю проектів посіла Туреччина, і це здобуток не тільки лаббельної економічної політики держави, але й політичне рішення лідерів-країн ЄС: надаючи інвестиції під турецькі проекти, вони тим самим, намагались утримати потік біженців з Близького Сходу, пропонуючи Туреччині роль своєрідної буферної зони. Оскільки уряд Туреччини не згодився на прийняття цієї ролі країною, до того ж в контексті загострення внутрішньополітичних проблем, у 2016 році Туреччина відкотилося аж на 7 місце в рейтингу найбільш успішних виконавців угод ДПП [7].

Отже, кількість проектів і обсяги інвестицій між країнами ЄС розподілилися таким чином (рис.3):

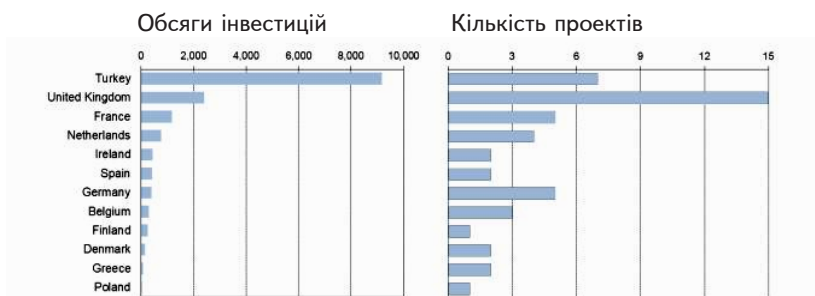

Рис. 3. Розподіл угод за країнами членами ЄС за кількістю і обсягами інвестицій (Джерело: Review of the European PPP Market in 2015.— European Svestment bank)

Великобританія традиційно є першою за кількістю проектів ДПП серед країн Євро-союзу. Серед лідерів 2015 року також Франція, Нідерланди, Німеччина та Бельгія.

Щодо присутності європейських країн на ринку ДПП, то ситуація тут наступна. Португалія вже декілька років не присутня на європейському ринку ДПП, тоді як Австрія, Литва і Польща повернулися на нього у 2013 р. після кількох років відсутності. Цікаво, що Італія, яка у 2013 році була другим за величиною ринком ДПП (4,4 млрд. євро) узагалі вибула в 2015 році зі списку лідерів і це, на нашу думку, пов'язано з банківською кризою в країні та новими вимогами до капіталізації банків.

У вартісному виразі лише британський, французький, німецький та нідерландський ринки зросли в 2015 р. Усе це свідчить, що до державно-приватного партнерства в Європейському Союзі нові країни залучаються більш повільно. Середній розмір інвестицій у проекти ДПП продовжував збільшуватися. І хоча загальна кількість виконаних проектів у цьому році знизилася вдвічі, суми інвестицій на них – 1560 млн євро на 49 проетів (порівняно зі 1630 млн. євро на 80 проектів у 2013 р.).

На рис. 4 представлено розподіл інвестицій за секторами.

Рис. 4. Розподіл інвестицій за секторами європейського ринку ДПП у 2015 р.

(Джерело: Review of the European PPP Market in 2013.- European Svestment bank.— 2013. — 11 р.)

Як показано на рис. 4, транспортний сектор є найбільш активним у вартісному виразі. З обсягом інвестицій у 11,8 млрд. євро він складає понад половину загальної ринкової вартості проектів ДПП в Європі. Крім того, п'ять з шести найбільших проектів, реалізованих у 2015 році, були в транспортному секторі.

Кількість угод, реалізованих у секторі освіти, досягла 15, що робить його найбільш активним сектором у 2015 році за кількістю проектів

Сектор охорони здоров'я слід охарактеризувати як найбільш швидкозростаючий у 2015 році у вартісному виразі. Тут було реалізовано 15 проектів на суму 2,2 мільярда євро (1,5 млрд. євро в 2013 році).

Сектор навколишнього середовища значно скоротився в зв'язку із завершенням проектів (7 у 2014 та 13 у 2013 роках). Він також зафіксував помірне скорочення вартісних показників (1,9 млрд євро в 2014 році та 2,3 млрд євро в 2013).

Сектор державних послуг, зокрема організація державних установ та будівництво адміністративних споруд. Кількість угод, які досягли фінансового закриття в 2015 році відповідно до минулого року – сім. Загальна вартість інвестицій незначно знизилася – 612 млн євро в 2015 році в порівнянні з 661 млн євро в 2014 році.

Наведемо найбільші європейські проекти державно-приватного партнерства, завершені у 2014-2015 роках:

- автострада А7 Бордесхольм-Гамбург в Німеччині. Перший проект, фінансований у рамках ініціативи за проектами ЕІВ / ЕС в Німеччині. Інструменти фінансування: банківський кредит комерційних банків, облігації німецького уряду. Сума 646 млн. євро. Фінансування завершено у 2014 році;

- будівництво 60 об'єктів оздоровчих кампусів в Адані (542 млн.євро) та в Мерсіні (363 млн. євро) в Туреччині. Фінансування з боку уряду Туреччини 12 млрд. євро. Проект завершено в 2014 році;

- Орхуська лікарня (174 млн. євро) в Данії. Повністю профінансована Пенсійним фондом Данії в 2014 році;

- будівництво третього аеропорту в Стамбулі (2002-2015). Уряд Турції надавав гарантії приватним інвесторам на забезпечення боргу. Обсяг інвестицій – 6 млрд. євро;

- удосконалення інфраструктури морських шлюзів Ліммель и Аймуйден в Нідерландах (2015). Перший зможе відтепер розміщувати великі баржі і забезпечить кращий доступ іншим судам; другий збільшить пропускну спроможність морського порту Амстердам.

- будівництво лікарні Slagelse в Данії було повністю профінансовано в 2015 році групою пенсійних фондів на суму 70 мільйонів євро. Проект передбачає фінансування, будівництво, експлуатацію та підтримку місцевого пологового відділення.

Висновки. Підсумовуючи, можна відзначити наступне. У період між 1990 і 2015 рр. в країнах ЄС було реалізовано понад 1800 проектів ДПП загальною вартістю інвестицій понад 318 млрд. євро.

Під час фінансової кризи ринок ДПП в Європі скоротився в більшості країн і секторів. З 2011 рр., долаючи наслідки кризи, ринок ДПП знову зростає. З 2014 у цьому секторі економічного розвитку спостерігається знову різкий спад, на цей раз зумовлений масштабною політичною кризою і протистоянням з Росією. Формально це пояснюється тим, що в країнах з англосаксонською правовою системою найбільш поширені договірні моделі, які базуються на рекомендаційних документах, а при виборі структури та фінансово-економічної моделі проекти найбільше значення мають позиції приватних інвесторів. Практика показує, що найбільша кількість проектів завжди реалізовувалася в країнах, які дозволяють найнижчі норми фінансування для проектів ДПП, а отже інвестор проекту – не корпорація, яка диверсифікує прибутки й збитки по

всьому світу, а приватна особа, рівень суб'єктивізму якої при прийнятті рішень набагато вищий, а отже фактори політики чи нестабільної ринкової кон'юнктури на неї діють набагато сильніше.

1. Commission of the European Communities. Green Paper on Public-Private Partnerships and Community Law on Public Contracts and Concessions. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3A122012>; 2. PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIPS IN EUROPE – BEFORE AND ... PPPs in Europe during the recent financial crisis [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.eib.org/epoc/resources/efr_epoc_ppp_report1.pdf; 3. European PPP Market in 2015: 49 deals / European Investment Bank [Electronic resource]. – Available at: <http://www.eib.org/epoc/> (Accessed 30 November 2016); 4. Коваленко В.В. Методологічні основи фінансування проектів публічно- приватного партнерства / В.В. Коваленко, Д.С. Гайдукович // Ефективна економіка. – 2014. – № 1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2706>; 5. Renda A. Public Private Partnerships: National Experiences in the European Union / A. Renda, L. Schrefler // Briefing note – IP/A/IMCO/SC/2005-160 governed by the provisions of Framework Service Contract IP/A/IMCO/FWC/2005-33. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: euro2005.inform/news/11/p7273; 6. Варнавский В.Г. Управление государственно-частными партнерствами за рубежом / В.Г. Варнавский // Вопросы государственного и муниципального управления. – 2012. – № 2. – С. 134-147; 7. European PPP Market in 2016: 49 deals / European Investment Bank [Electronic resource]. – Available at: <http://www.eib.org/epoc/>; 8. Брайловский И.А. Подходы к классификации рисков государственно-частного партнерства / И.А. Брайловский // Актуальные проблемы экономики и управления. – 2013. – Кирова: МЦНИП. – Вып.2. – С. 14-25.